

Franciszka i Stefan Themersonowie byli jednymi z najważniejszych artystów awangardowych XX wieku. Jednak mimo że ich sztuka jest uznawana na całym świecie, ich archiwum pozostaje niezbadane. Pierwszym celem mojego projektu jest analiza specyfiki jednego z kluczowych archiwów Polsko-Brytyjskiej awangardy. Opiszę to archiwum pod kątem zabiegów pre-archiwizacji oraz usuwania śladów przez artystów, co ma konsekwencje dla aktualnego kształtu kolekcji. Archiwum Themersonów jest jedną z największych kolekcji awangardowych w Europie, powstało w Londynie (1989-2014), a następnie zostało przeniesione do Biblioteki Narodowej w Warszawie (2014 rok). Poza nielicznymi publikacjami na temat historii kolekcji czy artykułami poświęconymi wybranym fragmentom zbioru, ta część dziedzictwa nie była dotychczas przedmiotem specjalistycznych analiz.

Drugim celem projektu jest szczegółowa analiza wybranej korespondencji, która jest najważniejszą częścią całego zbioru. Spośród blisko tysiąca osób, z którymi Themersonowie utrzymywali pisemny kontakt, na szczególną uwagę zasługują trzy korpusy, które stanowią podstawowy materiał źródłowy tego projektu. Po pierwsze, korespondencja wzajemna Themersonów z lat 1940-1940. Po drugie, korespondencja Stefana Themersona i Bertranda Russella. Po trzecie, korespondencja Franciszki Themerson i Ireny Grosz. Po siedmiu latach czytania materiałów archiwalnych wybrałam skrupulatnie korpusy, bazując na dwóch przesłankach.

Po pierwsze, rękopisy te dają bezprecedensową okazję do pokazania oryginalnego modelu awangardy stworzonej przez artystów. Dotychczasowe badania koncentrowały się zarówno na ich indywidualnym, jak i wspólnym dorobku artystycznym. Jednak prace te nie ukazywały związku między sztuką Themersonów oraz szerszym tłem zmian zachodzących w awangardowych praktykach artystycznych w Europie.

Po drugie, każdy z wybranych korpusów charakteryzuje się ciągłością wymiany (nie są to pojedyncze zapisy), a także dostępnością korespondencji tworzonej przez obie strony (nie tylko adresowanej Themersonom). W swoich badaniach skupiam się przede wszystkim na listach, kartach pocztowych, szkicach korespondencyjnych, a także rysunkach dołączanych do zapisów, analizując wszystkie te formy w kontekście innych obiektów autobiograficznych (takich jak dzienniki czy notatki osobiste). Wybrane korpusy są bogate tak na poziomie treści, jak i formy. Tylko tak różnorodne i kompletne źródła są w stanie kompleksowo ukazać taktyki korespondencyjne Themersonów.

Mierzalnymi efektami mojego badania będą: pierwsza monografia poświęconą temu dziedzictwu kulturowemu oraz jeden artykuł anglojęzyczny. Prezentowanie wyników analiz na konferencjach zagranicznych oraz w artykułach naukowych może zainteresować nie tylko badaczy polskich, ale również biele posługujących się językiem angielskim (zbiory w przeważającej mierze są bilingwalne).

Podstawą wybranej metodologii są nowoczesne podejścia do piśmiennictwa autobiograficznego. Istotnym założeniem metodologicznym jest przyjęcie, że materiały archiwalne nie są jednoznacznymi nośnikami wiedzy, które podlegają rekonstrukcji, lecz zawsze pozostają wybiórcze i niepełne. Analiza i interpretacja dokumentów odbywa się również przy założeniu, że są to przykłady „zapisów życia”. Takie podejście pozwala na analizę m.in. korespondencji, dzienników, notatek artystycznych jako efektów taktyk piśmiennych, które cechuje subiektywizm obserwacji siebie oraz świata, a także procesualność działań. Dlatego podstawowym założeniem metodologicznym jest przyjęcie, że są to przykłady piśmiennictwa, lecz nie dzieła sztuki. Mam jednak na uwadze to, że autorzy korespondencji wielokrotnie posługują się konwencjami inspirowanymi kulturą literacką i wizualną, co pokazuję na wybranych przykładach.